СВІЙ БРАТ

Маланюк

Давно вже дядько Павло у городі був. Як вийшов з тюрми тому місяців два, походив по базарю, та й досі. Іде пішоходом він зараз, чогось у поліцію звуть. І городок невеликий неначе, а метушня така, ті туди, ті звідтіля, євреї, пани... Не село, що й казать.

Дерево ось понад пішоходом іде. Тоді таке зелене було, а зараз жовте-жовте стоїть. "Манополька" ось, он лікарня, а ось і той дім, де судили його, білий високий. Карета якась нова з дверцями коло його стоїть. Візник у балахоні якомусь дрімає на козлах. А коні — страх! Сиві, здорові і запряжені по два: два ззаду, два спереду. Живуть люде!

Двері в коридор того дому одчинені. Якась пані, на голові птиця приколота, пішла по східцях туди. Панок у пальті... Що таке? Може, судять і зараз кого? Зайти б і Павлові подивитись туди та й погріться, до речі. Холодно, хмарно надворі. Та ще полем ішов, так змерз. А до поліції ж... далеченько неначе.

Увійшов у прихожу Павло. Шуб, шуб на вішалці висить, та все такі... смушки руді, вороні і аж полискуються, дорогі все якісь. А калош он стоїть! Шафа в кутку. Панки якісь два стоять коло неї. Піджачки смугнастень-кі, комірці білі в обох. Курять, балакають.

— Да-а, — каже один. — Так наше собрание земское... Провалило доклад о прибавко жалованья учителям.

Ага, так це земське зібрання! Розгладжує чуб Павло пальцями, підступа до дверей, де, чуть, один хтось бала-ка. Двері одхилені, і видно

йому: лави ось ззаду стоять, стільці спереду он. Лави порожні, а на стільцях сидять панки, панії... А там он, до царських портретів туди, і зібрання те земське, здається. Панів, панів сидить за столами. Лисі, пузаті, в погонах... Яких тільки немає. За столом он заднім одним, між панками в піджачках сіреньких, сидить і дядьків декілько. Багатирі, видно, усе. Чумарки такі сині на їх. А той хтось один, пан якийсь високий, тонкий, одно щось балака й балака стоїть. Так кортить і Павлові туди увійти, послухать, що пани теревенять. Тільки... як увійти? Воно-то, видно, увіходить можна туди, отож для чогось і лави стоять, і ті ж он сидять на стільцях, та... страшно якось, скрізь панота сама. — Зазирає, стоїть. — Хоча... чого страшно? Не такий чоловік хіба й він? Хіба як мужик він, то у його душа з лопуцька, чи що? Хм-хм!.. Неначе хлопчик який — страшно! Не перед такими панами он був і не так; окружним судом он судився, у тюрмі більше году сидів-Вали!.. — Запхнув шапку у свиту, протер вуси долонею, ввіходить. — Ху!.. Так неначе на його й дивляться всі. Нехай... А де б сісти? Стільці й лави... Вали на стілець, чоловік усе рівно. Сів. Отепер хай... Роззирає. Спереду в його сидить пані та з птицею. Вбрання таке чорне, блискуче на їй, і сама — туша така. Рядом з ним через стілець сидить молоденька пані якась, пахне-пахне од неї. Далі туди, і вбік, і вперед, багато сидить. Ніхто нічого йому. Хм-хм!.. І бояться нічого, значить, було. І кожному ж звісно що й мужик чоловік.

А там, за столом, уже другий пан балака, лисий, в погонах.

— Увести, — каже, — необходимо увести в школи гимнастику, приемн военньїе... Не смутьянов, но солдат хороших должнн мьі воспитьівать.

Схитнув головою Павло. Пригадались йому тут і "солдати хорошие", і "приеми военньїе".

Чоловік він бідний. І саме тоді, під завірюху під ту, служив у економії в Редьки. Сила народу тоді служила у його. Багатий пан і здоровий такий сам. Почали требувать прибавки плати у його. І от зійшлись раз

до його у двір. Ждуть: ось-ось пан вийде до їх. Нема. Аж ось де салдати взялись. "Разойдись!" — "Чого, що?" Слово по слову... Бух! — солдати на їх. Лежать і убиті й поранені. Стільки тоді страхіття того набрався Павло! Ех, пани... А це й у школу "приемьі военньїе"... Так от! А як жалування вчителям он, так і провалили, мовляв.

Балакає пан, і голос його страх противний Павлові. А пика! Сало так і двигтить. Та в роті як чорно, — видно, злий. У, пани!.. А он ще за другим столом яка пика сидить. Червоні щоки, червоні! Прищурює очі, оддува воло... Я не я. А ось... де ось ця ще пика взялась? Очі, як у вола. Іде, несе пузо. У, аріяка! О, зупинивсь ось коло панії цїї з птицею. Пригинається, пригинається... тьху! у руку... в рукавичку цілує її. І то ж мода! А вона ще й не дивиться неначе на його. Хе-хе! Суне далі до грубки. А грубка яка! Дрова ставма горять, стояча якась, з зубчиками. Хтось довбеться у їй, піджак з бобрику, борідка руденька — салдат. А, з Пеньків. Літом укупі на роботі бували... Павло з тюрми, він з волі. Та й чого це він тут?

— Ну, что? ходил ко мне за папиросами? — пан до його так хрипко, суворо. Жахнувсь той.

— Нн... толькі прібєг вот... зовсєм заморочілся... в поліцію бєгав, на пошту, — вийняв хусточку, утирає лоба, мокрий-мокрий!

— Я же кому говорил?.. С-скотина! — процідив крізь зуби пан.

— Січас... — зігнувсь, чкурнув.

Дивиться Павло... "Скотина" на чоловіка... Так от! Які вуси у його, дома діти має які... Його скотиною звуть, ганяють отак.

Сидить коло панії пан, шкірить зуби.

— Сторож, понимаете, наш, из управьі земской, такой негодяй.

"Ага, так це тепер сторожем він", — здивувався про себе Павло.

— А я смотрю, — внапівголос далі балакає пан, — Неонила Степановна будто би... Подхожу — она. Как же вьі поживаєте, дорогая? Так уже вас видел давно... Ха-ха!

"У, харя, цуцик! — злиться Павло. — До цієї який, а до того який. А! Це, здається, жінка члена окружного суду; бачив колись — ішли під руку удвох. Так".

— Ну, что же, — до пана вона, — остаєтесь й на дальше членом управи?..

— Благо дарю, да, — оскиряється пан. З'являється сторож. Потихеньку-потихеньку до пана підходить.

— Зводьтесь... — вклоняється. Оддав, знов до грубки. Дивиться Павло у спину йому.

"Життя... — думає, — отак зневажають тебе, отак бігай, вклоняйсь... Сердешний! Як це все здається йому? Що він це дума?.. А знать би, який він тепер. Літом, як носили цеглу укупі, розказував Павло про дещо йому, про Редьку, про те, за віщо сидить. Що, мов, тих поранили, тих побили, а їх багатьох душать по тюрмах. Нічого, потакував. А як не було надзирателя близько, арештанти самі, то й лаяв панів: сякі-такі вони, каже. Звісно, свій брат, мужик. А побалакать би оце з ним, привітаться. Не взнає, мабуть, або не помітив ще й досі. А гляди б, привітав. Як же! Страждав он стільки, а за віщо? Не за кражу, знає ж і він. І йому б же легше було, якби тоді повезло було.

Страждав, а це й знов, мабуть, видралось щось. Чого б оце його через старосту у поліцію звали? Це донесено, мабуть, на його, що он до дядьків обізвався в неділю у зборні. "Стіймо, мов, усі за одно, — сказав, — то ніхто, ніякі багачі не осилять нас". А багачі за подать тоді були

завели, щоб он на волость не од десятини платить, а од хати. Розумні... Що ж? їх і право буде. Якби воно всі за одно. Казав тоді літом це й сторож оцей: якби всі, каже. Чоловік, видно, гарний. На службі, каже, добивався, й поліцейські й офіцери, каже, боялись його.

— Да, да, — все ще балакає до панії пан внапівголоса, — зачем мужику разглагольствования, финтифлюшки там разньїе! Дисциплиньї побольше ему, в руки по-крепче его.

"Бач, що! — схитнув головою Павло. — Бач, як для нашого брата пани!"

Так йому хочеться з кимсь, з своїм братом, побалакать про це, переглянуться хоч. Дивиться на сторожа. Стоїть коло дверей, в книгу розносну дивиться.

"Ніколи небораці глянуть і вгору, — думає Павло далі. — Хоч би хоч раз глянув на мене, усміхнуться б до його. Чув це, здається, і він, — "в руки покрепче его", був всміхнувся неначе. Як він про це?"

Згорнув сторож книжку, руки "по швам", стоїть. Дивиться, дивиться на свиту сіру Павлові, на чоботи здорові йому. Підходе до Павла, усміхається Павло, чоломкає, з свитки руку виймає... Той...

Сторож:

— А вам чіво здєсь? — так суворо на його, зовсім пан на самого тоді. — Нідзя на стульцє, назад туда йді. Дивиться Павло. Почервонів.

— Не взнаєте?

— А що мне... Господа здєсь! Не відіш?.. А сам зирк-зирк на пана того. Пускає дим у ніс пан, озирається, озирається й пані, ще дехто,

дивляться всі так задоволене. Оскиряється сторож, облизується. Похнюпивсь Павло. Встав, посунув у двері.